

התוכן	קשר מס' 50, סתיו 2017
2	עורך
4	פרופ' גדעון קוץ
	מערכת
	פרופ' מאיר חזן, פרופ' יעקב שביט, פרופ' יוסף גורני, ד"ר מרדכי נאור, ד"ר אורלי צרפתי, ד"ר ברוך לשם, ד"ר עוזי אלידע
	רכות המערכת
	דפנה ברקת
	עריכה לשונית
	הרצליה אפרתי
	הגהה
	הרצליה אפרתי
	תרגום לאנגלית
	נפתלי גרינווד
	עריכה גרפית
	מיכל סמו־קובץ ויעל ביבר
	המשרד לעיצוב גרפי
	עיצוב העטיפה
	מיכל סמו־קובץ, המשרד לעיצוב גרפי
	איור העטיפה
	יהודית אייל
	דפוס: דפוס איילון
	מנוי שנתי:
	קשר רואה אור פעמיים בשנה
	מחיר מנוי שנתי: 80 ₪
	מחיר גיליון בודד: 50 ₪
	טלפון למנויים: 03-6408665
	e-mail: presstau@tauex.tau.ac.il
	תוכן המאמרים והסקירות הוא באחריות המחברים.
	© כל הזכויות שמורות לאוניברסיטת תל אביב, תשע"ח, המכון לחקר העיתונות והתקשורת היהודית ע"ש שלום רוזנפלד
מה בקשר 50: תקשורת למרות המשבר	
הגיליונות המוקדמים של קשר – מרדכי נאור	
בשער קשר: תקשורת בעתות המשבר	
האם רובוט עיתונאי יסקר מלחמות במקום עיתונאי אנושי? – נעם למלשטריך לטר	
בין טשטוש להבלטה: העיתונות העברית בארץ ישראל נוכח מאורעות 1929 – עוזי אלידע	
מבצעי האצ"ל בראי תעמולת הארגון בתקופת "המרד" – חן-ציון ניות	
"חוצפת הלעז": כך ניסתה העיתונות העברית לחסל את העיתונות הלועזית בעשור הראשון למדינה – עמוס בלובשטיין-נבו	
חומות של הפרדה: נטורי קרתא ועיתונייהם בתקופת קום המדינה – מנחם קרן-קרץ	
"על הוכחה מאהבה": יחסם של הכותבים בכתב העת סלם למחשבת חרות ישראל לתנועת החרות 1949–1955 – אופירה גראויס קובלסקי	
"מר אשכול לא בנוי להיות ראש הממשלה ושר הבטחון": מאמרי המערכת בעיתונות הישראלית בתקופת ההמתנה – ערן אלדר	
מסגור עיתונאי ותדהמה בסיסית: האויב המצרי בעיתונות העברית, 1970–1973 – חיים פרנקל והלל נוסק	
"יחד, אומרים תודה לחיילים": על מוענים ונמענים של שלטי חוצות במבצע צוק איתן – עירית זאבי ודבורה דובינר	
מאתגר אותי לשוחח אתכם, "יהודים" – עארף אבו-ג'וידר	
התקווה כ"המנונה" של ההשכלה בכוכבי יצחק: שירת התקווה בכתב העת כוכבי יצחק באמצע המאה התשע-עשרה – משה פלאי	
אברהם מאפו והעיתונות העברית: כך נולד הראיון הראשון – גדעון קוץ	
התפתחותה של רשת חברתית בין-לאומית: כתב העת המאסף (ירושלים 1896–1914) – זף סגל ומנחם בלונדהיים	
מסמך: הדיון בממשלה על הקמת גלי צה"ל ב-1950 – רפי מן	
לשכת העיתונות הממשלתית: "הידיים" המסייעות ל"מוח" בדיפלומטיה הציבורית – אפרים לפיד וכלילה מגן	
"שנות הקסם": נקודות ציון היסטוריות בהתפתחות הרדיו החינוכי בישראל – טל לאור	
קשר לתיעוד – ראש בראש: שמעון פרס נגד מעריב (1960)	
לזכרו של ד"ר יצחק רועה (1935–2017) – דב שנער	
לזכרו של יעקב גרוס (1949–2017) – היאלי גרוס	
קשר למחקר	
קשר לספרים	
המחברים	
תמציות באנגלית	

מה בקבר 50

תקשורת למרות המשבר

בסביבה שבה הם מופיעים, משבר בינם לבין סביבה זו, ומשברים בתוך עולם התקשורת עצמו. ננסה הפעם לעסוק בכולם. משבר עם הסביבה הוא, לעתים קרובות, גם משבר אמון עם הקהל, שאותו מלבים למשל, במערך טכנולוגיות התקשורת העכשוויות, מוסדות השלטון ואחרים באמצעות תקשורת מתחרה, שרוצה להיות חלופית וישירה, יורשת מעורכנת לתקשורת מטעם של פעם. נושא שראוי, בוודאי, לדיון ולפיתוח השוואתי מעמיק נוסף.

במאמר הפותח את החטיבה מביא נעם למלשטריך-לטר לקיצוניות את שאלת המשך קיומו של מקצוע העיתונאי, הדיגיטליזציה והרובוטיוזציה שלו: האם קרוב היום שבו יוחלף כתב המלחמה בכך דמותו הרובוט? עוזי אלידע עוסק בתגובות העיתונות העברית בארץ ישראל לטראומה של מאורעות 1929. חן-ציון נאות בוחן את ייצוגיהם של מבצעי מחתרת האצ"ל בראי התעמולה של הארגון. עמוס בלובשטיין-נבו ממשיך בחקר המאבק של העיתונות העברית ומוסדות אחרים בעיתונות הלועזית בישראל בעשור הראשון לקיומה של המדינה. מנחם קרן-קרן כותב על חומת ההפרדה הווירטואלית שבנו אמצעי התקשורת של "נטורי קרתא" בתקופת קום המדינה. אופירה גראוויס-קובלסקי עוסקת ביחסיהם של עורכיו וכותביו של כתב העת של הימין הרדיקלי, סלם למחשבת חרות ישראל, עם תנועת החרות. ערן אלדר סוקר את מאמרי המערכת בעיתונות הישראלית בתקופת ההמתנה ערב מלחמת ששת הימים. חיים פרנקל והלל נוסק כותבים על הרפרזנטציה של האויב המצרי בעיתונות הישראלית בין השנים 1970-1973 מסיום מלחמת ההתשה ועד פרוץ מלחמת יום כיפור. עירית זאבי ודבורה דובינר חקרו את שלטי החוצות בתקופת מבצע צוק איתן. עארף אבו גוידר מציג מחקר על עמדותיהם של בני נוער ערבים בדווים לגבי קשריהם עם בני נוער יהודים באמצעות הרשתות החברתיות באינטרנט.

חמישים גיליונות של כתב עת מדעי צנוע לתולדות העיתונות והתקשורת היהודית, העברית והישראלית. זהו מספר שאיננו מובן מאליו בעולם ההוצאה לאור האכזרי, שאינו נוטה חסד לפרסומים המדעיים בכל התחומים שמספרם והיקפם הולך ומצטמצם, במיוחד בגרסת הנייר, אך הוא מצביע על העניין הגובר של החוקרים וקהל הקוראים באמצעי התקשורת ובהיסטוריה שלהם כמרכיב שלא ניתן לעקוף אותו בהכנת העולם בן זמננו. ברגע משמעותי זה למערכת לא נותר אלא להודות לאוניברסיטת תל-אביב שממשיכה לתמוך בלי לאות בקיומו של המכון לחקר התקשורת היהודית ובספינת הדגל שלו, כתב העת קשר, למוסדות ההשכלה הגבוהה בארץ ובעולם שממשיכים להעניק לקשר מקום מכובד ברשימות כתבי העת ה"שפטיים", לציבור חוקרי התקשורת בישראל, המאוגד ברובו באגודה הישראלית לתקשורת ונוטל את חלק הארי בקרב הכותבים והקוראים של כתב העת, להיסטוריונים, לחוקרים במדעי הרוח והחברה ובתחומים אחרים בארץ ובעולם שמכבדים את קשר בפרות מחקריהם ולעתים בכיכוריהם, לעושים במלאכת העריכה, ההבאה לדפוס, ההגה וההפקה, ולקהל הקוראים הנאמן שלו אנו מקווים להמשיך ולספק חומר מועיל וגם מהנה מבחינה אינטלקטואלית, מבלי לוותר על איכותו. עם זאת, כדי שלא להפוך למוצג היסטורי או ארכאולוגי, עסקנו לאחרונה בהעלאתם של כל הגיליונות לאינטרנט, בלי לוותר על המשכה, במלוא היקפה ותפוצתה, של גרסת הנייר. כבר חמישים גיליונות – ועוד היר נטויה.

בפתח הגיליון החגיגי והמורחב מתפרסם מאמר של מייסדו ועורכו הראשון של קשר, ד"ר מרדכי נאור, ובו כמה סיפורים וגילויים סביב גיליונותיו הראשונים של כתב העת. הנושא המרכזי של "בשער קשר" שבו בחרנו הפעם, הוא "תקשורת בעתות משבר". למעשה, הופעת אמצעי התקשורת ופעולתם כרוכה תמיד במצב משברי. משבר חיצוני

קשר – כתב עת לחקר תולדות העיתונות והתקשורת בעולם היהודי ובישראל יוצא לאור פעמיים בשנה ע"י המכון לחקר העיתונות והתקשורת היהודית ע"ש שלום רוזנפלד באוניברסיטת תל אביב. קשר מעוניין לפרסם מאמרי מחקר מקוריים וסקירות מדעיות בכל הנושאים הנוגעים לתולדות אמצעי התקשורת ואנשי התקשורת, לפעולתם ולהשפעתם, במבט רב תחומי. כל המאמרים יועברו לשיפוט "עיוור" לקוראים מתוך המועצה המדעית ואם יש צורך בכך, גם מחוצה לה. המציעים מתבקשים להגיש את המאמר בתכנת Word לכתובת המערכת: presstau@tauex.tau.ac.il ויקבלו תשובה תוך שלושה חודשים. האורך הממוצע של המאמר לא יעלה על 8,000 מילים. ההערות והביבליוגרפיה יבואו בסוף המאמר. שיטת הציטוט בהתאם לדיסציפלינה.

המערכת מזמינה סקירות וביקורות על ספרים חדשים בתחום עיסוקו של כתב העת ותציע ביקורות כאלה גם בעצמה. קשר מפרסם גם רשימה של עבודות דוקטור ותזות לתואר שני שאושרו לאחרונה בצירוף תמצית של 250 מילים לכל היותר לתיוה ו-500 לדוקטורט.

במדור "קשר לתיעוד" מציג מרדכי נאור עוד מסמך לא מוכר: מכתב (מעזבונו של שבתי טבת) שבו מוחה שמעון פרס לפני עורכי מעריב על הסיקור המעוות, לדעתו, של "פרשת לבון" בעיתונם ומעלה בעיות ביחסי העיתונות והשלטון שבוערות גם באקטואליה של היום. בחודשים האחרונים נפרדנו מחוקר התקשורת והשדרן החדשן הבלתי נשכח ד"ר יצחק רועה וממתעד תולדות הקולנוע הישראלי יעקב גרוס, זכרם לברכה. דב שנער והיאלי גרוס כתבו דברים לזכרם בגיליון זה. הקוראים הנאמנים יבחינו, בוודאי, ב"מתיחת הפנים" החזותית (באותיות) שעברנו כיאה לחגנו, ביזמתה של המעצבת שלנו מיכל סמו־קובץ. כל המדורים הקבועים אתנו, כרגיל, לשירותכם. נתראה בגיליון החמישים ואחד.

המערכת

שאר מאמרי הגיליון עוסקים בתופעות ייחודיות ובתפיסות חדשות בהיסטוריה של אמצעי התקשורת ומוסדות התקשורת העבריים והישראליים. חלק זה מתחיל במאמרו של משה פלאי על "התקווה" כ"המנונה" של תנועת ההשכלה בכתב העת כוכבי יצחק, שיצא משנות הארבעים עד שנות השבעים של המאה התשע־עשרה. גדעון קוץ מזהה ומנתח את הריאיון הראשון בעיתונות העברית שפורסם ביולי 1865 בעיתון המליץ. זף סגל ומנחם בלונדהיים מתארים כיצד יצר כתב העת המאסף, שהופיע בשלהי המאה התשע־עשרה ותחילת המאה העשרים, "רשת רבנית בין־לאומית" המקבילה מבחינות מסוימות לרשתות החברתיות של ימינו. רפי מן חושף ומנתח מסמך על הדיון בממשלת ישראל על הקמת גלי צה"ל ב־1950. אפרים לפיד וכלילה מגן סוקרים את תולדות לשכת העיתונות הממשלתית, וטל לאור מציג נקודות ציון היסטוריות בהתפתחות הרדיו החינוכי בישראל.